

Міністерство освіти і науки України
Національний авіаційний університет
у партнерстві з

Тбіліським державним університетом імені Іване Джавахішвілі, м. Тбілісі, Грузія

Горійським державним навчальним університетом, м. Горі, Грузія

Академією технічно-гуманістичною, м. Бельско-Бяла, Республіка Польща

Жешувським університетом, м. Жешув, Республіка Польща

Вищою державною школою імені Яна Гродка, м. Санок, Республіка Польща

Поморською академією, м. Слупськ, Польща

Холі Кросс Коледжем Нотр Дам, Індіана, США

Університетом Хучжоу, КНР

Установою освіти «Брестський державний університет

імені О.С. Пушкіна», м. Брест, Республіка Білорусь

Преішівським університетом, м. Преішів, Республіка Словаччина

Льотною академією Національного авіаційного університету, м. Кропивницький

Глухівським національним педагогічним університетом імені Олександра Довженка, м. Глухів

Харківським національним університетом Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків

Уманським державним педагогічним університетом імені Павла Тичини, м. Умань

Державним вищим навчальним закладом

«Національний лісотехнічний університет України», м. Львів

Львівським національним університетом імені Івана Франка, м. Львів

КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського», м. Бар, Вінницька область

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Київ 2021

Актуальні проблеми вищої професійної освіти: збірник наукових праць / за загальною редакцією Л.В. Барановської. - К.: НАУ, 2021. – 100 с.

Збірник містить наукові праці учасників ІХ Міжнародної науково-практичної конференції з проблем вищої професійної освіти, зорганізованої науково-педагогічними працівниками кафедри педагогіки та психології професійної освіти Національного авіаційного університету в тісному партнерстві з провідними вітчизняними і закордонними закладами вищої освіти (м. Київ, Україна, 23 квітня 2021 року).

Технічний редактор: **В.О. Рахманов**

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (протокол № 2 від 11 квітня 2021 року).

<i>Інна Михайлюк</i> ДІАЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	56
<i>Тамара Михеева</i> ПРОПЕДЕВТИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ.....	58
<i>Galina Moskalevich</i> PROJECT ACTIVITY AS AN INNOVATIVE METHOD OF TEACHING LEGAL DISCIPLINES TO UNIVERSITY STUDENTS.....	58
<i>Олена Огієнко</i> МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	60
<i>Павло Опипченко, Віктор Невзоров, Олександр Мотузов</i> ПЕДАГОГІЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПІЛОТІВ ЯК ЄДИНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОЦЕС НАВЧАННЯ.....	61
<i>Марина Пилипчук</i> ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ЯК ОСНОВА АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ.....	62
<i>Тетяна Плачинда, Тетяна Желєзнова</i> ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ.....	63
<i>Світлана Позоріла, Інна Тимчук</i> ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ У НЕПЕДАГОГІЧНОМУ ЗВО.....	64
<i>Лариса Подкоритова, Гаврилькевич В'ячеслав</i> ВЗАЄМОДІЯ РЕФЛЕКСІЇ І ПРОФЕСІЙНОГО САМОТВОРЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	66
<i>Любов Помиткіна</i> СУЧАСНІ ФАКТОРИ АМБІВАЛЕНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОДРУЖЕННЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	67
<i>Наталія Проскурка</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АВТОПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	69
<i>Olyesya Razdorskaya, Maxim Usachyov</i> TEACHING THE STUDENTS OF THE FACULTY OF PHARMACY COMMUNICATIVE SKILLS IN ENGLISH.....	70
<i>Olga Razutova</i> WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT THE 4K-COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS AND COMPUTER SCIENCE.....	71
<i>Віталій Рахманов</i> ІНДИВІДУАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ В УМОВАХ ОСВІТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	71
<i>Марина Рябініна</i> ПЕДАГОГІЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ПСИХОЛОГІВ.....	73
<i>Oksana Samoilenko</i> NON-FORMAL ADULT EDUCATION IN THE CONTEXT IN CONDITIONS OF SOCIAL CHANGE.....	74
<i>Олеся Самохвал</i> УЗАГАЛЬНЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМ ВИЩОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇНАХ.....	75
<i>Валентина Семиченко, Катерина Артюшина</i> ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ.....	76
<i>Валерій Сорока</i> , ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	78
<i>Оксана Тимофєєва</i> ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНА ДИСКУСІЯ В НАВЧАННІ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ.....	79
<i>Володимир Фотинюк</i> ЗДОРОВ'Я ЯК МЕТА ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	80
<i>Наталія Чала, Інна Ковальова</i> ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	81
<i>Микола Чумак</i> ФЕНОМЕН НАВЧАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ РЕТРОСПЕКЦІЇ.....	82
<i>Марія-Тереза Шоловій</i> ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА.....	83
<i>Voznyuk Alexander, Dubasenyuk Alexandra</i> MODERN REQUIREMENTS FOR BUILDING AN EFFECTIVE SYSTEM OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION.....	83
<i>Nino Gambashidze</i> PRINCIPLES OF TEACHING CLASSICAL GEORGIAN LITERATURE TO THE STUDENTS OF VARIOUS RELIGIOUS CONFESSIONS.....	85
<i>Zakaria Kitiashvili</i> MODULAR PROGRAMS OF VOCATIONAL EDUCATION AT TBILISI STATE UNIVERSITY – BASIC TENDENCIES.....	86
<i>Henadzi Palchuk, Iryna Shauliakova-Barzenka</i> FORMING THE PEDAGOGICAL CULTURE OF A MODERN SPECIALIST'S PERSONALITY IN A MASTER'S DEGREE PROGRAMME AS A SUBJECT OF INNOVATIVE SCIENTIFIC RESEARCH....	86
<i>Iryna Shauliakova-Barzenka</i> USING OF THE POTENTIAL OF THE MODERN EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR FORMING THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS.....	87
<i>Лідія Пирожєнко, Song Shanshan (Сун Шаншан)</i> РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ В КНР.....	88
<i>Wang Xingxin (Ван Сінсін)</i> ФОРМИ І МЕТОДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ КНР.....	90
<i>Xu Menglin (Сюй Менглін)</i> ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ВИСОКОЯКІСНИХ ВІДКРИТИХ ОНЛАЙН-КУРСІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КИТАЇ.....	91
<i>Chen Chenlin (Чень Ченьлін)</i> НАВЧАННЯ В РЕЖИМІ ОНЛАЙН НА КИТАЙСЬКІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ПЛАТФОРМІ DINGTALK.....	93
<i>Zhang Xin (Чжань Сін)</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПРАЦЯХ ОРЕСТА НОВИЦЬКОГО.....	94
<i>Zhou Hongwei (Чжоу Хунвей), Смолінчук Лариса Симонівна</i> УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: ВИКЛИКИ І РІШЕННЯ.....	95
<i>Li Jihua (Лі Цзіхуа)</i> РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В АЗЕРБАЙДЖАНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	96
<i>Anna Babicka-Wirkus, Lukasz Wirkus</i> CORONAVIRUS PANDEMIC AND UNIVERSITY STUDENTS' STYLES OF DEALING WITH THE STRESS.....	98
<i>Ольга Якубчик</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	98

– технологічно-діяльнісного (наявність умінь щодо використання здоров'язбережувальних технологій і здійснення професійно-педагогічної діяльності на засадах превентивного здоров'язбереження) та їх удосконалення).

Організаційно-діяльнісний етап – включає процес проєктування та реалізації індивідуальної траєкторії розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя основної школи, оскільки ключовою фігурою досліджуваного процесу є особистість вчителя-предметника, який націлений на постійне вдосконалення, як на курсах підвищення кваліфікації, так і в міжкурсовий період.

Оскільки в післядипломній педагогічній освіті індивідуальний навчальний план учителя реалізує його індивідуальну освітню траєкторію, тому одним з визначальних складників і запорукою ефективності проєктованої моделі обґрунтовано вважаємо побудову та реалізацію індивідуальної траєкторії розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя-предметника основної школи, яка передбачає удосконалення його здатності провадити професійну діяльність на засадах здоров'язбереження, самовдосконалюватись, піклуватись про власне здоров'я у всіх його проявах (фізичному, емоційному, інтелектуальному, духовному і соціальному) тощо.

До перспективних шляхів безперервного професійного розвитку вчителя основної школи відносимо: підвищення кваліфікації, стажування, самоосвіту, формальну (додаткову), інформальну та неформальну освіту, досвід (його інтерпретація), участь у проєктах різного рівня (міжнародних, всеукраїнських, регіональних тощо).

Також на організаційно-діяльнісному етапі нами передбачено активну роботу відповідних підрозділів закладів післядипломної освіти щодо забезпечення науково-методичного супроводу професійно-педагогічної взаємодії суб'єктів освітньої діяльності для розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи, представленого комплексом дидактичних форм, методів, засобів і технологій навчання та методичними розробками.

Ефективність запропонованого науково-методичного супроводу вбачаємо в синхронізованій діяльності у створенні комплексу виокремлених і обґрунтованих взаємопов'язаних організаційно-педагогічних умов (формування стійкої мотивації до професійного самовдосконалення, розвиток усвідомленої потреби у фізичній активності й актуалізація ціннісного ставлення до здоров'я; забезпечення взаємозв'язку змісту освітнього процесу підвищення кваліфікації з повсякденною професійно-педагогічною діяльністю та стимулювання вчителів до рефлексії; збагачення практичного досвіду зі створення безпечного дружнього до дитини освітнього середовища та впровадження превентивних здоров'язбережувальних проєктів відповідно до запитів і потреб учителів), можливість реалізації яких вбачаємо, як на курсах підвищення кваліфікації, так і в міжкурсовий період:

у цілеспрямованій співпраці з адміністрацією щодо поліпшення якості післядипломного навчання педагогів і забезпечення його неперервності (спираємось на базові механізми самооцінки, саморозвитку і рефлексії);

в організації тренінгів з розвитку ціннісного ставлення до здоров'я (свого й оточуючих) з опором на внутрішнє бажання провадити професійну діяльність без шкоди для здоров'я свого та учнів і колег;

у підтримці, заохоченні свідомого планування вчителями свого життя на найближчі 5–7 років у вигляді реально обґрунтованої програми самовдосконалення, основні положення якої націлені на зміцнення здоров'я та усунення, подолання, нівелювання професійних ризиків тощо);

в активному використанні колективних форм роботи, зокрема, шляхом розробки й запровадження авторського семінару-тренінгу з розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів - предметників ЗСО II ступеня за участю вчителів «Фізичної культури» і «Основ здоров'я»;

в інтерактивній роботі з мішаними групами (об'єднання в одній команді фахівців різного фахового спрямування) для залучення потенційних ресурсів і можливостей взаємонавчання;

у заохоченні до участі у реалізації превентивних здоров'язбережувальних проєктів та заходах, спрямованих на здоров'я;

у реалізації програми індивідуального консультування (методичного коучингу) вчителів.

Зауважимо, що удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи передбачає створення комплексу сформульованих умов, але ми не ставимо собі за мету визначення всіх можливих організаційно-педагогічних умов, які можуть мати позитивний вплив на розвиток досліджуваної нами компетентності, а обмежуємося лише тими, що, на наше переконання, є найсуттєвішими і цілком або більшою мірою можуть забезпечити досягнення окресленої мети. Додамо, що сформульовані умови перебувають між собою не в ієрархічних, а в координативних відносинах. Ефективність їх упровадження перевіряється шляхом діагностування для вивчення проявів набутого раніше рівня здоров'язбережувальної компетентності, визначення та констатації наявного.

Діагностувальний етап презентований з'ясуванням прояву низки визначених критеріїв (з показниками) та встановленням рівня – ініціативного (високого), достатнього (середнього) чи базового (низького). Відповідно два найнижчі рівні потребують окремої додаткової цілеспрямованої роботи з коригування та пошуку резервів у побудові індивідуальної траєкторії розвитку вчителя. Це зумовлено ідеалістичним прагненням до забезпечення можливості стимулювання у вчителів - предметників постійного розвитку здоров'язбережувальної компетентності, який є динамічним за своєю природою, а також – розумінням процесу поетапного вдосконалення особистістю досліджуваних якостей з позицій висхідного колового руху.

Розроблена модель є структурно-функціональною, містить сталі (конкретна мета та чинники, які забезпечують її досягнення) та варіативні (засоби досягнення основного завдання) складові. Вона цілісна, адже всі її компоненти взаємопов'язані, мають певне змістове навантаження і працюють на результат – розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителя основної школи у післядипломній освіті. Зауважимо, що запропонована модель є відкритою системою й може поповнюватися новими компонентами.

Світлана Погоріла

кандидат педагогічних наук, доцент,
Білоцерківський національний
аграрний університет, м. Біла Церква

Інна Тимчук

кандидат педагогічних наук, доцент,
Білоцерківський національний
аграрний університет, м. Біла Церква

ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ У НЕПЕДАГОГІЧНОМУ ЗВО

The article pays attention to the use of active forms and methods of teaching masters of non-pedagogical free economic zones in the process of their professional and pedagogical training. The responsibilities of scientific and pedagogical workers on the basis of the Law of Ukraine are outlined. Based on the experience of pedagogical activity, the authors substantiate the expediency of using active forms and methods of teaching in freelance education, reveal the specifics of their use in professional activities.

Сучасний етап модернізації вищої освіти України окреслює коло важливих завдань та викликів, які постають перед закладами вищої освіти. Забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців на рівні міжнародних стандартів є одним з головних завдань вищої освіти.

Законом України «Про вищу освіту» визначено основні напрямки в підготовці сучасних фахівців, якими передбачена необхідність формування компетентної, комунікативно підготовленої особистості, здатної до майбутньої професійної діяльності. Завданням вищої освіти є задоволення вимог суспільства щодо підготовки кваліфікованих фахівців, здатних до творчого мислення, прийняття рішень,

нестандартних підходів та пошуку оптимальних способів розв'язання професійних проблем. Відповідно, науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти зобов'язані: «забезпечувати викладання на високому науково-теоретичному й методичному рівні навчальних дисциплін відповідної освітньої програми за спеціальністю, провадити наукову діяльність (для науково-педагогічних працівників); підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію...» (Закон України «Про вищу освіту» ст.58, п.1., 2, 2014). Доцільність професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у непедагогічних ЗВО в процесі навчання студентів у магістратур, нормативно визначена статтею 48 Закону України «Про вищу освіту»: «На посади науково-педагогічних працівників обираються за конкурсом, як правило, особи, які мають науковий ступінь, вчене звання, а також випускники магістратури та докторантури»(Закон України «Про вищу освіту», 2014)

Важливим елементом підготовки фахівців у закладі вищої освіти є формування у них додаткових якостей, до яких можна віднести володіння сучасними інформаційними технологіями, здатність до саморозвитку, мобільність, конкурентоспроможність на ринку праці. Тому, розробляючи робочі програми з окремих дисциплін, важливо передбачати формування не лише професійних, але й загальних компетенцій. (Н.Булгакова, В.Рахманов). А також планувати види роботи і методи навчання, спрямовані на формування необхідних компетенцій та отримання відповідних результатів навчання.

Методика викладання у вищій школі має великий перелік дидактичних методів і засобів навчання. Оскільки сучасний етап розвитку освіти потребує пошуку нових підходів, використання інноваційних методів навчання, які спрямовані на розвиток пізнавального інтересу здобувачів вищої освіти та спонукають до творчості і активного пошуку, ми акцентуємо увагу на активних та інтерактивних методах навчання.

Проблеми використання активних методів навчання та інноваційних технологій в освітньому процесі висвітлено у дослідженнях І.М.Дичківської, В.Коцур, С.Нікітчиної, М. Дяченко-Богун, П.Саух, Т.Вахрушевої та ін.вчених.

Активні та інтерактивні методи навчання сприяють розвитку пізнавальної активності студентів, здійсненню пошуку та вирішенню поставлених завдань. За використання таких методів створюються умови для прояву творчості та ініціативи студентів, розвиваються навички комунікації.

На сучасному етапі, в умовах змішаного навчання, широко використовуються різноманітні ІКТ (комп'ютери, мобільні телефони, планшети, проєктори і т.ін.). ІКТ використовуються не тільки для зберігання і доставки навчального матеріалу, але й для здійснення контрольних заходів, організації навчальної взаємодії (консультації, обговорення); студент має можливість здійснювати самоконтроль, а також виконувати завдання у зручний час (Бугайчук К. Л., 2016).

Із впровадженням в освітній процес дистанційної форми роботи, поширеним стає застосування технології *онлайн-семінару* під назвою «*вебінар*», який полягає у використанні порівняльних таблиць, презентацій, відеороликів (О.Абдалова, 2014).Така форма роботи дозволяє викладачеві вести діалог зі студентами в режимі реального часу, коли студенти можуть виступати з доповідями, ставити питання та брати участь в обговоренні проблемних питань. Так, на заняття з методики викладання у вищій школі, під час вивчення теми «Методичні основи підготовки та проведення лекції», ми демонструємо відеофрагменти лекції, з метою аналізу та обговорення окремих положень.

Наприклад, за допомогою питань: «Які етапи лекції були презентовані?», «Чи порушив викладач професійну етику?», «Чи є допустимою така поведінка студентів?» і т.ін.

Широке впровадження технічних засобів навчання у професійну підготовку майбутніх фахівців, використання можливостей Інтернету, застосування теле-, відео-, фото-, аудіо- та інших матеріалів у навчальному процесі дає змогу підсилити пізнавальну активність студентів, дозволяє досягти максимальної економії часу для засвоєння навчального матеріалу в значних обсягах (Н.Артикуца, 2005).

Проведення *інтерактивної лекції* передбачає наявність зворотного зв'язку, обмін інформацією, активну взаємодію зі студентами, використання мультимедіа-технологій.Активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів можна, поставивши студентам на початку лекції проблемне питання. Наприклад, тему «Використання новітніх технологій у процесі викладання фахових дисциплін» пропонуємо розпочати з проблемного питання: «Як ви вважаєте, на сучасному етапі, в умовах переходу на новітні інформаційні технології і розширення можливостей доступу до інформації, роль науково-педагогічного працівника зменшується, чи навпаки, зростає?»

Цінність *кейс-методу* або *методу аналізу конкретних ситуацій* полягає у його професійній спрямованості.Спочатку студенти опрацьовують відповідну тему теоретично, а потім, під керівництвом викладача розбирають проблемні ситуації та аналізують їх. Завдання викладача - підібрати цікаві, професійно спрямовані ситуації та забезпечити студентів теоретичним матеріалом. Так, під час вивчення теми «Особливості педагогічного спілкування», з дисципліни «Методика викладання у вищій школі», студенти, опрацювавши відповідну тему за допомогою запропонованих джерел та розміщених у системі Moodle матеріалів, розглядають на семінарі складні педагогічні ситуації, що можуть виникати у професійно-педагогічній діяльності і шукають правильне рішення проблеми. Таким чином, здобувачі вищої освіти, перебуваючи в аудиторії, вчаться вирішувати професійні проблеми. Також, як приклад, можуть наводити свої ситуації, що мали місце у досвіді їхнього навчання у ЗВО та залучати одногрупників до обговорення наведених ситуацій.

Аналіз конкретних ситуацій може бути використаний для роботи в малих групах, або жу вигляді *мозкового штурму*, коли студенти пропонують різні шляхи вирішення конкретної педагогічної проблеми, а потім, шляхом аналізу запропонованих відповідей, обирається оптимальне рішення.

Сприятиме науковому пошуку *метод «Накопичення»*. Використання такого методу полягає у самостійному пошуку та накопиченні інформації із запропонованої теми за поданим тезисним планом або схемою. Коли викладач орієнтує студентів на опрацювання наукових статей з фахових видань і доповнення новою інформацією поданих тез або схеми. Наприклад, під час вивчення теми «Основні форми та методи навчання у вищій школі» студенти опрацьовують наукові публікації за змістом теми і доповнюють новою інформацією запропоновані тези і презентують свої роботи на семінарському занятті.

Метод проєктів має науково-пошуковий характер і може виконуватися як окремим студентом, так і групою студентів. Наприклад, аналітичний огляд наукових статей може бути використаний як індивідуальне завдання для окремих студентів, так і як колективна робота. Викладач пропонує тему для розгляду, а студенти опрацьовують наукові джерела на запропоновану тематику і розкривають досліджувану проблему за поданою схемою.

Розвитку професійно-педагогічної спрямованості сприятиме *рольова гра* «Мікророзкладання». Студенти, об'єднавшись в групи, мають можливість підготуватися і провести частину заняття (дисципліну фахового спрямування і тему обирають довільно) у своїх групах. Учасники малої групи оцінюють виступ кожного за визначеними раніше критеріями під керівництвом викладача.

З метою закріплення вивченого матеріалу теми «Особистісно-професійна характеристика науково-педагогічного працівника» проводимо *дискусію* «Професійно значимі якості викладача ЗВО». Студенти об'єднуються у мікрогрупи (3-5 осіб). Кожна група отримує завдання – виділити професійно значущі якості викладача, обґрунтувати позицію (бажані якості, необхідні, негативні,...). Навести приклад. Студенти інших груп можуть ставити питання чи не погоджуватися з твердженнями колег.

Метод Сократа формує комунікативні вміння, які є необхідними у професійно-педагогічній діяльності майбутнього фахівця. Це вміння грамотно ставити питання і відповідати на них; брати участь у дискусії і впевнено відстоювати власну позицію.

Для узагальнення вивченої теми доречним також буде використання *методу «Дерево рішень»*Наприклад, під час вивчення теми «Особистісно-професійна характеристика викладача ЗВО», ставимо питання «Яка сукупність якостей сучасного викладача, на ваш погляд, створює його авторитет? Зазначте їх за ступенем значимості» і вибудовуємо модель, фіксуємо кожну із зазначених якостей.

Під час навчання з використанням активних методів, студент виступає суб'єктом навчання, що забезпечує внутрішню мотивацію до навчання та сприяє його ефективності. Від майстерності викладача залежить ефективність використання активних методів та інноваційних методик, оскільки він виступає у ролі організатора, який керує діяльністю студентів та спрямовує їх до пошукової роботи.

Практика використання активних методів у процесі професійно-педагогічної підготовки магістрів у непедагогічному ЗВО свідчить про те, що такі види навчальної діяльності розширюють пізнавальні можливості студентів, розвивають уяву і творче мислення, комунікативні якості здобувачів вищої освіти, сприяють особистісному і професійному росту майбутніх фахівців. Сучасні активні методики активізують навчальну діяльність здобувачів вищої освіти та сприяють підвищенню їхньої мотивації до вивчення дисциплін педагогічного циклу.

Лариса Подкоритова

кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

Гаврилькевич В'ячеслав

кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ВЗАЄМОДІЯ РЕФЛЕКСІЇ І ПРОФЕСІЙНОГО САМОТВОРЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

This article presents the results of our theoretical analysis of the correlation between reflection and self-creation of teachers of higher education institutions. There is a review of scientific works by M. Boryshevsky, H. Dyakonov, Y. Halimov, L. Serdyuk, S. Maksymenko, L. Pylypenko, L. Podkorytova, I. Pododimenko, N. Volodarska, T. Yablonska, A. Yanovskyy etc. in the article. It was shown the importance of reflection for professional self-creation of teachers of higher education institutions. It was revealed the constant interplay between reflection and professional self-creation of teachers. So, reflection starts up, turns and corrects the process of professional self-creation, simultaneously reflection changes, develops and corrects during self-creation process.

Викладач закладу вищої освіти знаходиться у постійному професійному самотворенні, яке за М. Боришевським (М. Боришевський, 2012, 2013) і Л. Сердюк (Л. Сердюк, 2015), є складним комплексом когнітивних, емоційних і поведінкових реакцій та визначається самоствердженням цінності, сили і значущості власного Я. Процес професійного самотворення має бути заснований на волі викладача та його здатності розвиватися (С. Максименко, Г. Дьяконов, 2012; Н. Володарська, 2012).

Для здійснення самотворення потрібна розвинена здатність до рефлексії. Так, Л. Пилипенко, 2015 вважає, що розвиток рефлексивності є критерієм процесу самотворення. З іншого боку, рефлексія притаманна саме високорозвиненій особистості (Л. Пилипенко, 2015). Тобто, рефлексія сприяє самотворенню особистості й одночасно сама вдосконалюється у цьому процесі.

Л. Пилипенко описує взаємодію рефлексії і самотворення так: у процесі самотворення людина починає глибше усвідомлювати різні аспекти взаємодії з оточуючими людьми та особливості власної особистості (рефлексія). Таке поглиблення усвідомлення може спонукати до пошуку нових форм роботи над собою, внаслідок чого поступово досягається особистісна і соціальна зрілість (самотворення). Головним критерієм зрілості, за Л. Пилипенко є «відповідальність за свої вчинки» (Л. Пилипенко, 2015, с. 73-74). Якщо модифікувати цю схему до професійного самотворення викладача закладу вищої освіти, то матимемо наступне: у процесі своєї професійної діяльності викладач здійснює постійну професійну рефлексію, аналізуючи свої слабкі і сильні професійні риси, переваги і недоліки свого педагогічного стилю, стилю спілкування зі студентами, колегами, адміністрацією тощо. Це в свою чергу спонукає його до корекції цілей і змісту процесу професійного самотворення.

Н. Володарська, розглядаючи самотворення особистості як систему світоглядного самовизначення, взаємостосунків із навколишнім середовищем та іншими людьми, вважає, що це світоглядне самовизначення обумовлюється рефлексивною спрямованістю особи на оцінювання, смислотворення, цілепокладання, самоусвідомлення тощо (Н. Володарська, 2015, с. 25). Для професійного самотворення викладачів закладів вищої освіти і його зв'язку з рефлексією це означатиме дослідження і визначення викладачем смислів своєї професійної діяльності; вибір професійних цілей та засобів їх реалізації, усвідомлення своїх особистісних і професійних ресурсів тощо.

Н. Володарська, 2015 також зазначає, що для ефективного самотворення необхідні відповідальність та усвідомлення (які пов'язані з рефлексією). Адаптуючи це до професійного самотворення викладачів, можна говорити про відповідальне і свідоме ставлення викладача до своєї професійної діяльності. Якщо ці умови не реалізуються, то самотворення претворюється на саморуїнацію особистості (Н. Володарська, 2015, с. 25). Таким чином, залежно від рівня розвитку рефлексивності, самотворення може здійснюватись належним чином або ні.

Інша дослідниця – Т. Яблонська – вважає, що розвинена здатність до рефлексії є однією з необхідних внутрішньоособистісних умов самовдосконалення особистості (Т. Яблонська, 2015). Так, до прикладу, викладач, усвідомивши власну невідповідність своєму професійному ідеалу, може поставити відповідну мету для самовдосконалення, що «запускає» процес самотворення. Важливим тут є рефлексивний аналіз результатів цього процесу (Т. Яблонська, 2014, с. 159-160).

У процесі рефлексії викладач здійснює усвідомлений аналіз своєї діяльності та явищ свідомості. Сама ж рефлексія виникає тільки у певних ситуаціях: коли викладач натрапляє на необхідність переглянути звичні способи своєї діяльності та стереотипні уявлення про свою професію, роботу, себе як викладача тощо (за С. Кузікова, 2012).

Отже, рефлексія, спрямована на професійне Я та на професійну діяльність, є засобом професійного самотворення.

Так, А. Яновський визначає рефлексію як необхідне вміння і властивість професійного мислення педагога, що дає можливість саморозвиватися, самовдосконалюватися, визначати і виправляти помилки (А. Яновський, 2008).

Подібної думки дотримується і С. Балаба, вважаючи, що успішний педагог володіє здатністю до рефлексії. Водночас професійна педагогічна успішність може бути підвищена за умови розвитку професійної рефлексії (С. Балаба, 2010).

Ю. Галімов зазначає, що викладачі мають розвивати свої рефлексивні здібності для вдосконалення навчально-виховного процесу та глибшого усвідомлення своєї системи переконань. При цьому розвинена педагогічна рефлексія, на його думку, сприяє не лише професійній успішності, а й збереженню психічного здоров'я, оскільки попереджає негативні очікування викладача щодо результатів навчальної діяльності (Ю. Галімов, 2006).

І. Пододіменко, досліджуючи значення рефлексії для формування професійної компетентності викладача іноземних мов, зауважила, що рефлексія сприяє більш свідомій професійній діяльності, допомагає бути гнучкішим, краще аналізувати набутий досвід, створювати плани, ефективніше враховувати навчальні потреби і психологічні особливості студентів тощо. Дослідниця визначає дві групи рефлексивних вмінь викладача: особистісні та комунікативні. Особистісні рефлексивні вміння стосуються здатності викладача рефлексувати власну педагогічну діяльність і себе в ній; а комунікативні – пов'язані з умінням адекватно змінювати свої уявлення про іншу людину (І. Пододіменко, 2016).

Досліджуючи значення рефлексії для професійного розвитку через аналіз праць таких науковців як С. Балаба, О. Гант, Г. Горбань, Л. Гапоненко, В. Демський, І. Клименко, Г. Мазилова, Ю. Шапошникова, Д. Шон та ін., ми вважаємо, що рефлексія важлива для засвоєння професійних знань, розвитку професійного мислення, формування професійної ідентичності; є основою для оволодіння навичками професійного спілкування; пов'язана із психологічним здоров'ям фахівця та його успішністю; значуща для високого рівня професіоналізму і компетентності в цілому (Л. Подкоритова, 2017).

З вище викладеного аналізу наукових праць можна виявити, що попри ґрунтовні дослідження як рефлексії, так і самотворення, їх зв'язок, особливо у викладачів закладів вищої освіти чітко не окреслений.

За результатами проведеного нами теоретичного дослідження ми визначили, що значення рефлексії для професійного самотворення викладачів закладів вищої освіти полягає у наступному:

1) рефлексія є основою для засвоєння професійних знань, умінь і навичок викладача, водночас вона і сама постає важливою професійною навичкою педагога, яка постійно розвивається у процесі професійної діяльності;